

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ ба диссертатсияи Абдуллозода Зебо Файзулло дар мавзуйи
“Созишномаи арбитражӣ: масъалаҳои назария ва таҷриба” барои дарёфти
дарачаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.03 -
Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ, ҳуқуқи
байналмилалӣ хусусӣ

Мубрамияти таҳқиқоти диссертатсионӣ пеш аз ҳама дар он аст, ки
Арбитражи байналмилалӣ тичоратӣ дар даврони муосир яке аз
дастовардҳои бузурги инсоният мебошад ва аввалин маротиба дар
таърихи мавҷудияти давлатҳо роҳҳои алтернативии ғайридавлатии
баҳсхоро пешбинӣ менамояд. Маҳз ба вуҷуд омадани чунин институт ба
иштирокчиёни муносибатҳои тичоратӣ кафолат медиҳад, ки онҳо дар
қаламравӣ давлатҳои гуногун озодона фаъолият кунанд ва новобаста аз
қонунгузори давлатҳои миллӣ баҳсҳои бавуҷудомадаро ҳал намоянд.
Ин институт ба шахсони ҳуқуқӣ ва воқеӣ имконият медиҳад, ки онҳо дар
муносибатҳои иқтисодӣ, ҳуқуқӣ маданӣ иштирок намуда, саҳми худро
дар рушди муносибатҳои савдои байналмилалӣ гузоранд.

Аммо то имруз на ҳамаи давлатҳо муҳимияти ин институтро дарк
кардаанд ва дар бисёр ҳолатҳо ба таври ҷиддӣ ба он аҳамият
намедиханд. Дар байни олимони соҳаҳои гуногун, аз ҷумла,
ҳуқуқшиносон низ оид ба мавҷудияти ин институт ақидаҳои ягона
мавҷуд нестанд ва таҷрибаи арбитражӣ, иҷрои қарорҳои он низ дар
байни субъектҳои муносибатҳои маданӣ нофаҳмиҳои зиёдеро ба миён
овардааст.

Бояд таъakkур дод, ки гуногунии амалияи арбитражҳои
байналмилалӣ тичоратӣ аз ҳолати ҷой надоштани ақидаи ягона дар
байни мутахассисони соҳаи ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ аз рӯи чунин
ҷанбаҳои муҳими мавзуйи таҳқиқшаванда, ба монанди: доираи

созишномаи арбитражӣ, ҳолатҳое, ки ба безътибор донистани он оварда мерасонанд ва шартҳои ҳатмии паҳн гардидани он нисбати шахсони сеюм шаҳодат медиҳад. Дар рисолаи мазкур таҳлил ва ҷамъбасти намудани таҷрибаи арбитражӣ оид ба масъалаҳои баҳсӣ ҷиҳати муайян кардани роҳҳои ҳалли онҳо ва таҳияи пешниҳодҳо роҷеъ ба тақмили низоми марбутаи санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ ва миллӣ заминаи мустаҳкам фароҳам меорад.

Бо назардошти афзоиши рақобати воситаҳои алтернативии ҳалли баҳсҳо ва рушди воситаҳои алоқаи электронӣ дар робита бо арбитражи байналмилалии тиҷоратӣ, омузиши ақидаи арбитражи «виртуалӣ» ва мувофиқати онро ба конунгузорӣ, амалияи арбитражӣ ва доктринаи ҳуқуқӣ амали саривақтӣ дониста мешавад. Чунин таҳқиқоти илмӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бори аввал гузаронида мешавад.

Мақсади таҳқиқот - ҷамъбасти кардани донишҳои илмӣ ва амалӣ дар бораи ҷанбаҳои гуногуни таъсири созишномаи арбитражӣ ба ҳалли баҳсҳо дар судҳои арбитражи байналмилалӣ ва тақвияти онҳо; муайян кардани проблемаҳои назариявӣ, конунгузорӣ ва амалӣ оид ба мавзӯи рисола; таҳияи тавсияҳо оид ба тақмили конунгузории амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Барои расидан ба ин мақсадҳо дар рисола масъалаҳои зерин ҳал карда шудаанд: муайян кардани табиат ва моҳияти ҳуқуқии созишномаи арбитражӣ ҳамчун асос барои пешниҳоди баҳс ба суди арбитражи байналмилалии тиҷоратӣ; муайян кардани унсурҳои асосӣ ва иловагии созишномаи арбитражӣ; мушаххас кардани ҳолатҳое, ки ба эътибори созишномаи арбитражӣ таъсир мерасонанд; омӯختани принципҳои умумии ҷалби шахсони сеюм ба муурофияи арбитражӣ; таҳлили таъсири созишномаи арбитражӣ ба фаъолияти судҳои иқтисодӣ дар ҷараёни муурофияи арбитражӣ, инчунин эътироф ва иҷрои ҳалномаи суди арбитражӣ байналмилалӣ.

Ҳангоми навиштани рисола муаллиф аз усулҳои илмӣ ба монанди диалектикӣ, таҳлили низомӣ, муқоиса ва қиёс, муқоисавии ҳуқуқӣ, таърихию ҳуқуқӣ, мантиқӣ истифода намудааст. Дар рисола мафҳуми «созишномаи арбитражӣ» аз нуктаи назари ҷаҳонбинии диалектикӣ баррасӣ гардида, муаллиф қайд менамояд, ки созишнома қисми ҷудонашавандаи шартнома бошад ҳам, аммо аз он вобаста намебошад ва унсурҳои созишнома бо ҳам алоқаманд буда, ба баррасии бахсҳои байни тарафҳо бевосита таъсир мерасонанд.

Дар асоси омӯзиши паҳлуҳои назариявӣ ва амалии созишномаи арбитражӣ муаллиф як қатор хулосаҳои илмӣ ва тавсияҳои амалиро манзур намудааст, ки онҳо аз мазмуну моҳияти вазифаҳои гузошташуда бармеоянд.

Бояд таъкид дод, ки таҳқиқоти диссертационии Абдуллозода З.Ф. дар муҳити илми ҳуқуқшиносии ватанӣ аз зумраи нахустин таҳқиқоти диссертационӣ мебошад, ки дар он паҳлуҳои назариявӣ ва амалии созишномаи арбитражӣ мавриди баррасӣ қарор дода шудааст. Диссертант вазифаҳои гузоштаи худро дар самти таҳқиқоти диссертационии мазкур тавассути нуктаҳои илмӣ ба ҳимоя пешниҳоднамудааш пурра инъикос намуда, ҷиҳати расидан ба ҳадафҳои худ аз сарчашмаҳои таърихӣ-ҳуқуқӣ, қонунгузори миллӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ оид ба арбитражи байналмилалӣ, қонунгузори давлатҳои алоҳида дар ин самт, инчунин аз андешаву назари олимони дохиливу хориҷӣ истифода намудааст, ки онҳо дар маҷмуъ навгонии таҳқиқоти диссертациониро таъмин намудаанд.

Нуктаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, ҷанбаҳои таърихӣ-ҳуқуқӣ, назарӣ ва амалии созишномаи арбитражиро ифода менамоянд. гузошташударо дар рисолаи илмӣ таҷассум менамоянд.

Бояд қайд намуд, ки асоснокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот ба таҳлили воқеъбинона ва ҳамаҷаҳафаи паҷуҳишҳои

назариявӣ ва амалии марбут ба паҳлуҳои гуногуни созишномаи арбитражӣ, таҳлили натиҷа ва хулосаҳои дар илм пазируфташуда, мафҳумҳо, ақидаҳо ва тавсияҳои назарию амалии муаллиф, нуктаҳои илмии таҳқиқот ва тавсияҳо, таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии қонунгузорию милли бо санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ ва давлатҳои алоҳида дар ин самт, таҳқиқи ҳолати кунунӣ, дурнамо ва роҳҳои таҷдиди таъбиқи созишномаи арбитражӣ, асос ёфтаанд.

Навоварию илмии таҳқиқот дар доктринаи ҳуқуқиие, ки бори аввал дар Тоҷикистон пешниҳод гардида, таҳқиқоти ҳамачонибаи моҳияти созишномаи арбитражиро аз лаҳзаи бастанӣ он аз ҷониби тарафҳо то лаҳзаи эътироф ва мавриди иҷро қарор додани ҳалномаи суди арбитражи байналмилалии тиҷоратӣ дарбар мегирад.

Хусусияти фарқкунандаи рисолаи пешниҳодгардида дар он аст, ки он на танҳо ба проблемаҳои мубрами арбитражи байналмилалии тиҷоратӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин дар кишварҳои хориҷӣ низ тавачҷӯх менамояд. Дар қори илмӣ, қонунгузорию зиёда аз бисту панҷ кишвар оид ба ҷанбаҳои гуногуни мавзӯ таҳлил гардида, аз таҷрибаи арбитражҳои байналмилалии тиҷоратии пешрафта ва таҷрибаи судии хориҷӣ мисолҳо ва амсолияҳо оварда шудаанд. Ба тамоюлҳои нави доктринаи ҳуқуқӣ, ки дар нашрияҳои хориҷӣ инъикос шудаанд, баҳо дода шудааст.

Аҳамияти назариявии таҳқиқот дар омузиши доктринаи муосири ҳуқуқии ҳам ватанӣ ва ҳам хориҷӣ бо мақсади муайян кардани тамоюлҳои пайдошаванда вобаста ба мавзӯи таҳқиқот ифода ёфтааст. Таҳлили қонунгузорию як қатор давлатҳо имкон медиҳад, ки табиати муайянгардидаи созишномаи арбитражӣ ҳамчун институти мустақили ҳуқуқи шартномавӣ, ки бевосита ба ҳалли бахшҳо дар судҳои байналмилалии арбитражи тиҷоратӣ таъсир мерасонанд, пешниҳод карда шудааст.

Аҳамияти амалии таҳқиқот дар муайян кардани монандӣ ва тафовут дар амалияи Арбитражи байналмилалии тиҷоратии Тоҷикистон бо таҷрибаи ҳалли баҳсҳо дар арбитражҳои байналмилалии тиҷоратии пешрафтаи кишварҳои хориҷӣ ифода меёбад. Натиҷаҳои муқоисаи бадастомада метавонанд чихати такмили фаъолияти Арбитражи байналмилалии тиҷоратии Тоҷикистон мувофиқи тамоюлҳои муосир хидмат кунанд. Аз ҷумла, таҳияи заминаи ҳуқуқӣ барои баррасии тезонидашудаи баҳсҳо дар Арбитражи байналмилалии тиҷоратии Тоҷикистон, инчунин заминаи ҳуқуқӣ ва техникаи фаъолияти арбитражи «виртуалӣ» зарур доништа шудааст.

Дастовардҳои рисола метавонад дар чараёни таълими курси «ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ»; таҳияи маводҳои таълимӣ ва тавсияҳои методӣ оид ба мавзӯи таҳқиқот; хангоми нашри маҷмуае, ки таҷрибаи судҳои арбитражи байналмилалии тиҷоратии хориҷиро ҷамъбаст мекунад, истифода шавад.

Доир ба мавзӯи диссертатсия ва моҳияти он унвонҷӯ 10 мақолаҳои илмӣ ҷоп намудааст, ки 8-адади онҳо дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расидаанд. Зикр намудан ба маврид аст, ки теъдоди маводи ҷопшуда ба банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад. Дар интишорот натиҷаҳои асосӣ, хулосаҳои таҳқиқот ва тавсияҳои амалии муаллиф инъикоси ҳудро ёфтаанд.

Диссертатсияи Абдуллозода З.Ф. ба талаботи бандҳои 31 ва 33 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд. Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона навишта шуда, дорой мазмун ва мантиқи ягонаи дохилӣ мебошад. Сатҳи

навгонии илмӣи диссертатсионӣ, нуктаҳои илмӣ ва пешниҳоду тавсияҳои амалие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ шахсии муаллифро тасдиқ менамоянд. Инчунин, тарзи навишт, масъалагузорӣ ва услуби таҳқиқоти илмӣ шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Хулоса, рисолаи диссертатсионии Абдуллозода Зебо Файзулло ба талаботҳо оид ба корҳои диссертатсионӣ дар мавриди дарёфти дараҷаи илмӣи номзади илм мувофиқ буда, муаллифи он сазовори ноил гардидан ба дараҷаи илмӣи номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.03 - Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ, ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ мебошад.

Роҳбари илмӣ:

Мудирӣи шуъбаи масоили назариявӣи далаат ва ҳуқуқи муосири Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент

Бобочонзода И.Х.

Имзои И.Х. Бобочонзодаро тасдиқ мекунам:
Сардори шуъбаи кадрҳои ИФСХ АМИТ

Шозедов Х.Н.

28.06.23.

Суроғаи муқарриз:

734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33.
Тел.: +992 (37) 221-03-28;
E-mail: www.ifppanrt.tj